

به نام خدا

ارتباط بین اهمیت کار معلمان و یادگیری دانش آموزان

مولفان :

سجاد عطایی

سیده معصومه موسوی تبار

زهرا رحیمی أرجوی

ملیحه حسن پور خیر آبادی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: عطایی، سجاد، ۱۳۷۴
عنوان و نام پدیدآور: ارتباط بین اهمیت کار معلمان و یادگیری دانش آموزان / مولفان سجاد عطایی، سیده معصومه موسوی تبار، زهرا رحیمی آرجوی، ملیحه حسن پور خیر آبادی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۰۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۰۶۱-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: اهمیت کار معلمان - یادگیری دانش آموزان
شناسه افزوده: موسوی تبار، سیده معصومه، ۱۳۷۴
شناسه افزوده: رحیمی آرجوی، زهرا، ۱۳۷۲
شناسه افزوده: حسن پور خیر آبادی، ملیحه، ۱۳۶۹
رده بندی کنگره: PNY۱۵۱
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۸۷۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: ارتباط بین اهمیت کار معلمان و یادگیری دانش آموزان
مولفان: سجاد عطایی - سیده معصومه موسوی تبار
زهرا رحیمی آرجوی - ملیحه حسن پور خیر آبادی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زیرجد
قیمت: ۱۰۴۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۰۶۱-۵
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۵
فصل اول: اهمیت و نقش معلم.....	۹
معلم موفق و تأثیر آن بر آموزش و پرورش.....	۱۷
ویژگی‌های معلم.....	۱۸
معلمی و ضرورت رضایت‌مندی شغلی.....	۲۴
فصل دوم: یادگیری.....	۲۷
تعریف یادگیری.....	۲۷
مدل‌های مختلف فضاهاى یادگیری.....	۲۸
تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر یادگیری.....	۳۰
فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و تأثیر آن بر آموزش و یادگیری.....	۳۱
مزیت‌های بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در تعلیم و تربیت.....	۳۳
انواع آموزش و یادگیری مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات.....	۳۵
فناوری اطلاعات و ارتباطات و نقش معلم.....	۳۸
نقش تفاوت‌های فردی در رویکردهای یادگیری.....	۳۹
فصل سوم: نظریه‌های یادگیری.....	۴۱
یادگیری از دیدگاه روانشناسی شناختی.....	۴۱
نظریه رشد شناختی پیاژه.....	۴۲
نظریه یادگیری گشتالت.....	۴۳
نظریه یادگیری معنی‌دار کلامی.....	۴۴
فراشناخت.....	۴۶
فصل چهارم: معلمان کارآمد.....	۵۱
پرورش مهارت‌های فکری.....	۵۱
پرورش مهارت‌های حل مسئله.....	۵۲
مهارت‌های تدریس.....	۵۵
فصل پنجم: ارتباط بین کار معلمان و یادگیری دانش آموزان.....	۵۹
خستگی روانی ناشی از کار در معلمان.....	۶۰

۶۱ فشارهای ناشی از محیط کار
۶۳ عوامل بروز فرسودگی شغلی
۶۶ عوامل اقتصادی عاملی برای انگیزش معلمان
۷۰ کارکنان آموزش و پرورش و عملکرد
۸۴ حل مشکلات معلمان راه حلی برای بهره وری بهتر آموزشی
۹۳ رفتار معلم و سرزندگی دانش آموزان
۹۵ عوامل مدیریتی موثر بر کار معلمان
۹۶ بهداشت و سلامت روان معلمان
۹۹ منابع و مآخذ
۹۹ منابع فارسی
۱۰۳ منابع لاتین

پیشگفتار

پرورش یا تربیت «جریانی است منظم و مستمر که هدف آن هدایت رشد جسمانی، شناختی، اخلاقی و اجتماعی یا به طور کلی رشد همه جانبه شخصیت دانش آموزان در جهت کسب و درک معارف بشری و هنجارهای مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن استعداد آنان است». بر اساس چنین تعریفی پرورش یک نظام است، نظامی که کارکرد اساسی اش شکوفا کردن استعداد و تربیت شهروندانی است که هنجارهای مورد پذیرش جامعه را کسب کنند و متعهد به ارزشهای آن باشند. حتی بسیاری از صاحب نظران تربیتی کارکردی فراتر از کارکرد ذکر شده برای پرورش قائلند و معتقدند که القای ارزشها و سنتها و اخلاقیات پذیرفته شده جامعه به افراد یکی از قدیمی ترین دیدگاه پرورشی است، به جای چنین کارکردی، نظام تربیتی باید رشد مهارتهای شناختی از قبیل تفکر انتقادی، تحلیل ارزشها و مهارتهای گروهی را در کانون کارکردهای خود قرار دهد تا زمینه ی مردم سالاری در جامعه فراهم شود. گروهی دیگر نیز بر این باورند که نظام تربیتی باید عامل تغییر و تحول اجتماعی باشد.

مفهوم آموزش برخلاف پرورش یک نظام نیست، بلکه آموزش فعالیتی است هدفدار و از پیش طراحی شده، که هدفش فراهم کردن فرصتها و موقعیت هایی است امر یادگیری را در درون یک نظام پرورشی تسهیل کند و سرعت بخشد. بنابراین آموزش وسیله ای است برای پرورش، نه خود پرورش. آموزش یک فعالیت مشخص و دقیق طراحی شده است؛ پس هدفهای آن دقیق تر و مشخصتر و زودرستر از هدفهای پرورشی است. آموزش ممکن است با حضور معلم و یا بدون حضور معلم از طریق فیلم، رادیو، تلویزیون و سایر رسانه ها صورت گیرد. بنابراین جنبه های مختلف کار معلمان می تواند بر یادگیری دانش آموزان اثرگذار باشد که در اینجا به نمونه هایی از آن اشاره می کنیم:

اصطلاح تدریس، اگر چه در متون علوم تربیتی مفهومی آشنا به نظر می رسد، اکثر معلمان و مجریان برنامه های درسی با معنی و ماهیت درست آن آشنایی دارند. برداشتهای مختلف معلمان از مفهوم تدریس می تواند در نگرش آنان نسبت به دانش آموزان و نحوه ی کار کردن با آنها تأثیر مثبت یا منفی بر جای گذارد. برداشت چند گانه از مفهوم تدریس می تواند دلایل مختلفی داشته باشد؛ از مهمترین آنها ضعف دانش پایه و اختلاف در ترجمه و برداشت نادرست معلمان از دیدگاههای مختلف تربیتی است. گاهی آشفتگی و اغتشاش در درک مفاهیم تربیتی به حدی است که بسیاری از کارشناسان، معلمان و دانشجویان این رشته مفاهیمی چون پرورش، آموزش، تدریس و حرفه آموزی را یکی تصور می کنند و به جای هم به کار می برند. این مفاهیم اگر چه ممکن است در برخی جهات وجوه مشترک و در هم تنیده داشته باشند، اصولاً مفاهیم مستقلی هستند و معنای خاص خود را دارند.

تحلیل مفاهیم و کارکردهای ذکر شده نشان می دهد که به هیچ وجه نمی توان مفهوم «پرورش» را با مفاهیمی چون آموزش، تدریس و یا حرفه آموزی یکی دانست. پرورش مفومی کلی است که می تواند سایر مفاهیم را در درون خود جای دهد. مفهوم تدریس به آن قسمت از فعالیت های آموزشی که با حضور معلم در کلاس درس اتفاق می افتد اطلاق می شود. تدریس بخشی از آموزش است و همچون آموزش یک سلسله فعالیت های منظم، هدفدار و از پیش تعیین شده را در بر می گیرد و هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری از سوی معلم است. به آن قسمت از فعالیت های آموزشی که به وسیله ی رسانه ها و بدون حضور و تعامل معلم با دانش آموزان صورت می گیرد به هیچ وجه تدریس گفته نمی شود. بنابر این آموزش معنایی عامتر از تدریس دارد. به عبارت دیگر می توان گفت هر تدریسی آموزش است، ولی هر آموزشی ممکن است تدریس نباشد. چهار ویژگی خاص در تعریف تدریس وجود دارد که عبارتند از:

الف) وجود تعامل بین معلم و دانش آموزان

ب) فعالیت بر اساس اهداف معین و از پیش تعیین شده

ج) طراحی منظم با توجه به موقعیت و امکانات

د) ایجاد فرصت و تسهیل یادگیری. «

با این مقدمه ها « تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، بر اساس طراحی منظم و هدفدار معلم، برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد . تدریس مفاهیم مختلف مانند نگرشها ، گرایشها ،باورها ، عاداتها و شیوه های رفتار وبه طور کلی انواع تغییراتی راکه می خواهیم در شاگردان ایجاد کنیم، دربر می گیرد.»

فصل اول

اهمیت و نقش معلم

امروزه تعلیم و تربیت از دشوارترین ظرفترین و پرتیرترین امور انسانی است و امری پر ارج و وقت‌گیر به حساب می‌آید که ثمره نهایی آن دیر به بار می‌نشیند.

هم چنین نقش معلمان در این امر حساس و مهم بسیار مؤثر و سازنده است. عصر ما را می‌توان عصر تحقیقات، فن‌آوری، آمار، انفجار دانش و عصر ارتباطات دانست معلمان در این عصر بیشترین نقش را در انتخاب و انتقال عناصر فرهنگی و دستاوردهای علمی و فنی و تجارب بشری به نسل جدید و نوحاسته برعهده دارند.

معلمان معاصر همچون نقاشان زبردست و پیکرترانشان هنرمندی هستند که از تن و جان نوباوگان پیکری دلپسند و تصویری دلپذیر ابداع می‌کنند.

زبان معلمان به گونه‌ای است که مغزهای نرم کودکان و دل‌های ساده نوباوگان را در آن می‌شکافد و نهال اندیشه‌های سودمند را در آن می‌نشاند تا پس از رشد و نمو لازم هر نهالی درختی بارور و هر شاخه‌ای شاخساری پرتیر شور و جامعه را از میوه‌های شیرین و گوارای رفتار و کردار و افکار نیک شادکام و بهره‌مند سازد.

با توجه به رسالت و نقش معلمان در رشد ابعاد وجودی کودکان و نوجوانان و جوانان و تربیت نیروی انسانی هر جامعه باید بگوییم که معلمان نقطه آغاز هر تحول آموزشی هستند و ایجاد عالمی نو جز با تربیت آدمی نو از طریق معلمانی خلاق ممکن نخواهد بود آموزش و پرورش کلید فتح آینده است و معلمان فاتحان غرضه علم و تمدن.

به یقین با داشتن معلمانی شایسته، می‌توان چهره سازمان‌های آموزشی را دگرگون ساخت و فضای مدارس را به فضایی صمیمی، بالنده و روح افزا تبدیل کرد: که

درس معلم گر بود زمزمه محبتی جمعه به مکتب آورد طفل گریز پای را
به علت ارزش و اعتبار معلم سرمایه‌گذاری در جهت تربیت و تأمین این رکن مهم تعلیم
و تربیت بهترین و سودمندترین نوع سرمایه‌گذاری است.

مدیران جامعه به ویژه مدیران آموزش و پرورش باید باور داشته باشند که زیباترین طرح
اصلاح و بازسازی آموزش و پرورش در صورتی که معلم به تعداد کافی و با کیفیت
مطلوب در اختیار نباشد با شکست روبه‌رو خواهد شد. هم اکنون در کشور ما این موضوع
با توجه به طرح‌های تغییر نظام آموزش و پرورش و کاهش تنگناهای موجود و افزایش
کارایی این دستگاه به خوبی احساس می‌شود. (نشریه پیوند اردیبهشت، ۱۳۷۷)

حال اگر باور داریم دوره ابتدایی پایه و اساس است و تحقق اهداف آموزش و پرورش در
موفقیت این دوره نهفته است و رمز موفقیت و رشد و بالندگی آموزش و پرورش و در
نهایت کشور را لازمه توجه و اهمیت دادن به این مقطع می‌دانیم لازمست معلمانی دانش
آموخته، با تجربه و خلاق را در این دوره بکار گیریم. و این امر میسر نخواهد بود مگر این
که توجه جدی به وضع معشیتی و اجتماعی این گونه معلمان بنمائیم تا هیچگونه
دغدغه فکری نداشته باشند و تمام توان خود را در امر آموزش و پرورش کودکان این مرز
و بوم به کار گیرند و آنها را با دانش و تکنیک روز مجهز کنند و در عصر تکنولوژی و
پیشرفت معلمان خود را با علم روز هماهنگ کنند و آخرین یافته‌ها را در تدریس خود
لحاظ کنند.

اما اگر آموزش و پرورش و دولت قادر به تأمین نیازهای معلمان مجرب نباشد و در جذب
و نگهداشت آنها ناتوان باشد یا به مقاطع دیگر انتقال می‌یابند تا با گرفتن اضافه کاری
اندکی از مشکلات بار مالی خود را بکاهند یا به دنبال شغل دوم می‌روند و فرصت هر
گونه مطالعه و خودآموزی از آنها گرفته می‌شود.

نکته دیگری که باید به آن اشاره کرد این است که هر یک از معلمان چه نقش‌هایی برای
خود قائل‌اند؟ جامعه از معلمان چه انتظاراتی دارد؟ اولیاء از معلمان چه انتظاراتی دارد؟

بدیهی است که آگاهی و توجه به نقش‌ها و وظایف گوناگون یک معلم، موجب می‌شود
هر معلمی آگاهانه به خودسنجی و خود ارزیابی بپردازد و مراقب اعمال و رفتار و گفتار
خود باشد و به مسئولیت‌ها و وظایف خطیر خود پی ببرد و ملاحظه کند که تا چه میزان
به نقش‌ها و وظایف خود آگاهی دارد و تا چه میزان به آنها عمل می‌کند.

یک معلم چه نقش‌هایی دارد و دارای چه وظایفی است؟ یک معلم شایسته چه نقش‌هایی را ایفا می‌کند؟ با اندک تأمل در زندگی معلمان بزرگ و موفق تاریخ و مطالعه سیره ائمه اطهار (ع) نقش‌هایی به شرح زیر مشخص و شناسایی می‌شوند.

۱- معلم در نقش یاد دهنده	۲- معلم در نقش مربی
۳- معلم در نقش انسان سازی	۴- معلم در نقش الگو بودن
۵- معلم در نقش تخصصی و حرفه‌ای	۶- معلم در نقش متعلم
۷- معلم در نقش اصلاح‌گر رفتار	۸- معلم در نقش اصلاح‌گر جامعه
۹- معلم در نقش ناقل فرهنگی	۱۰- معلم در نقش راهنما و مشاور
۱۱- معلم در نقش مدیر آموزشی	۱۲- معلم در نقش تسهیل کننده
۱۳- معلم در نقش تکنولوژیست آموزشی	۱۴- معلم در نقش پژوهشگر
۱۵- معلم در نقش مبلغ مذهبی	۱۶- معلم در نقش انضباطی
۱۷- معلم در نقش قاضی	۱۸- معلم در نقش پدر و مادر

۱- معلم در نقش یاد دهنده

مهم‌ترین نقش معلم، نقش معلمی، یاد دهنده‌گی و تدریس اوست اولین علت استخدام معلمان تدریس است یک معلم شایسته همواره تلاش می‌کند با کسب تخصص لازم در زمینه‌های روان‌شناسی - علوم تربیتی و تخصص موضوعی، این نقش خود را به بهترین وجه ایفا کند.

در سال‌های اخیر معلمان راهبردهای گوناگونی را برای ایفای این نقش برگزیده‌اند عده‌ای روش تدریس مستقیم - برخی روش تدریس اکتشافی و برخی روش تدریس نمایشی را انتخاب کرده‌اند سرانجام روش جدید روش فراشناخت (یاد بگیریم چگونه یاد بگیریم) جایگزین روش تدریس مستقیم شده است.

۲- معلم در نقش مربی

این جمله که تزکیه بر تعلیم و پرورش بر آموزش مقدم است زیاد شنیده‌ایم هم چنین گفته شده است که تربیت در استخدام تعلیم است از این رو نقش مربی‌گری معلم بر نقش آموزشی او اولویت دارد معلم چه بخواند و چه نخواهد چه بداند و چه نداند نقش

تربیتی را هم عهده‌دار است و این نقش اثرهای نامرئی داشته و در گزارش‌های رسمی و اداری جایی ندارد.

۳- معلم در نقش انسان سازی

معلم شایسته - معلمی است به تمام معنا یک انسان عاشق.

او عاشقانه تعلیم می‌دهد و تربیت می‌کند. او عاشقانه علم می‌آموزد و چون شمع روشنی بخش محیط اطراف است. معلم امانت‌داری است که انسان امانت اوست (حضرت امام خمینی ره) معلمان بزرگ بر این باورند که نخستین نشانه‌ی یک معلم موفق برخورداری از سوز و گداز انسان سازی است.

برخی از انسان‌ها وقتی به جاه و مال و مقام برسند شاد می‌گردند لیکن معلمان زمانی که موفق به هدایت انسان می‌شوند خرسند می‌گردند قرآن مجید درباره‌ی حضرت رسول اکرم (ص) به عنوان بزرگ‌ترین معلم می‌فرماید «همانا پیامبری از جنس خودتان برای هدایت خلق آمد که از فرط محبت و نوع دوستی فقر و سختی‌های شما بر او گران آمد و بر هدایت و ارشاد شما حریص بود.

۴- معلم در نقش الگو بودن

معلم چه بخواهد و چه نخواهد همواره یک الگو و سرمشق برای همانندسازی یا همسان سازی است و از طریق یادگیری اجتماعی و تقلید شاگردان را تعلیم می‌دهد و تربیت می‌کند در این نقش معلم به عنوان یک الگو معرف جامعه ایفای نقش می‌کند معلم یک اسوه یا سرمشق عملی است لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.

در ارتباط با این نقش معلم باید یک انسان باشد و با اصول و فنون برقراری رابطه‌ی انسانی کاملاً آشنا باشد و آن‌ها را در عمل به کار گیرد. بعد هنری تعلیم و تربیت ایجاب می‌کند که معلم فیزیک هنرمند باشد و فنون و علوم تعلیم و تربیت را با هنر در آمیزد لذا جای شگفتی نیست که دو معلم یک موضوع واحد را به یک کلاس مشخص به یک طریق یکسان تدریس نمی‌کنند.

۵- معلم در نقش تخصصی و حرفه‌ای

معلم یک فرد حرفه‌ای است که همواره سعی می‌کند اصول اخلاقی حاکم بر حرفه معلمی را رعایت کند، معلمی، یک تخصص است و عصر حاضر، عصر تخصص‌هاست. گزینش معلمان باید به گونه‌ای باشد که با هوش‌ترین، لایق‌ترین و نجیب‌ترین افراد انتخاب و تربیت شوند و آن‌ها را با سلاح علم و تقوا مجهز کنند. آشنایی با اصول روان‌شناسی - روش‌های اصلاح رفتار، فناوری آموزشی، روان‌شناسی رشد و فنون تدریس از دانش‌های ضروری‌اند که هر معلمی باید آن‌ها را کسب کند معلم موفق همواره به دنبال کسب آخرین یافته‌های علمی در حوزه تخصصی خود است و روحیه حقیقت‌جویی دارد.

۶- معلم در نقش متعلم

تعلیم و تعلم دو روی یک سکه‌اند و کسی می‌تواند معلم خوبی باشد که متعلم کوشایی باشد اصولاً کسی که می‌خواهد درسی را خوب یاد بدهد باید آن درس را خوب یاد بگیرد. با توجه به این که در عصر حاضر انفجار اطلاعات و دانش رخ داده است معلم موظف است همواره خود را به علم روز مسلح و مجهز کند و ناگزیر از یادگیری است.

۷- معلم در نقش اصلاح‌گر رفتار

معلم با در اختیار داشتن تقویت‌کننده‌های مثبت سعی می‌کند رفتارهای مطلوب دانش‌آموزان را شکل دهد. توسعه دهد و استمرار بخشد و به عکس با به کارگیری تقویت‌کننده‌های منفی از توسعه و استمرار و شکل‌گیری رفتارهای نامطلوب آنان پیش‌گیری کند برای مثال «توجه» یک تقویت‌کننده مثبت است هر گاه معلم به رفتارهای مطلوب دانش‌آموزان توجه کند رفتارهای مطلوب تقویت می‌شوند در مقابل چنان چه معلم رفتارهای نامطلوب آنان را مورد توجه قرار دهد رفتارهای نامطلوب تقویت می‌شوند.

۸- معلم در نقش اصلاح‌گر جامعه

بدون شک نقطه آغازین حرکت از خانه و سپس مدرسه است در خانه والدین و در مدرسه معلمان نقش اول را ایفا می‌کنند یک معلم خوب حیات معنوی و سیاسی و